

Un clàssic sobre el conflicte racial als EUA

PERE ANTONI PONS

Des que es va publicar, l'any 1952, *Un home invisible*, de Ralph Ellison (1915-1994) ha estat considerada una de les fi-

tes de la novel·lística nord-americana del segle XX. Mèrits estrictament literaris a banda, la seva importància rau en el fet de ser una de les primeres novel·les que va plantejar el conflicte racial des del punt de vista dels negres.

Narrada en primera persona pel propi protagonista, un home jove del qual no en sabem el nom, originari del sud dels EUA i descendent d'esclaus, i ambientada en la dècada dels 40, *Un home invisible* és sobretot el relat exhaustiu i intens d'una desil·lusió. No som lluny de tantes altres novel·les protagonitzades per un personatge virtuós i idealista que entra al gran món dispost a dur a

terme els seus projectes ben intencionats i que, més víctima de l'entorn que dels seus propis errors o defectes, a poc a poc veu com la seva noblesa és destruïda o, com a mínim, posada en perill, per les misèries dels homes i les servituds de la realitat.

La novel·la s'inicia amb un breu pròleg en què el protagonista –un home que és invisible simplement “perquè la gent rebutja veure'l”– es mostra abatut, per bé que no del tot resignat. Les més de 600 pàgines que segueixen són l'explicació de per què ho veu “tot tan negre”. Primer, trobem l'home invisible estudiant en una universitat per a negres del sud, d'on és expulsat per culpa d'un incident en què es veu involucrat un dels patrons de la universitat, un blanc multimilionari i paternalista. En veure's obligat a buscar-se la vida al nord, s'instal·la a Nova York, que és com un altre

UN HOME INVISIBLE
RALPH ELLISON
TRAD. DE DOLORS UDINA
QUADERNS CREMA
620 PÀG. / 29 €

planeta: costums més desinhibits, lluites sindicals, tumult ideològic, nacionalisme afroamericà... Després de treballar en una fàbrica, i gràcies a la seva oratòria eloqüent, l'home invisible aviat es revela un agitador de multituds i entra a formar part de la Germandat, una organització comunista formada per negres i blancs que lluiten contra les desigualtats racials, de gènere, socials i econòmiques. Tanmateix, les disputes de poder, les gelosies i els odis caïnites també afloren dins l'organització i ho fan tot malbé.

Un dels mèrits de Ralph Ellison és la nitidesa amb què traça la perípècia completa del protagonista, com assistim a la transformació del seu caràcter i la seva actitud. L'arc del personatge és racialment emblemàtic. Al principi és un noi humil i obedient, que intenta ser acceptat pels blancs. A més, es pensa a ell mateix a través dels estere-

otips que li han encolomat: per això es mostra dòcil i adaptable i aspira a ser “refinat i encantador”. Fins que, dominat per les ganes de revenja i el ressentiment i l'afany de justícia, es pregunta: “Què i quant havia perdut mirant de fer el que s'esperava de mi en comptes del que jo volia fer?” A partir d'aquí, l'home invisible entra en una espiral d'activisme polític, de dilemes sobre la pròpia identitat –qui és, qui són els seus germans– i de violència catàrtica que el condueixen a l'estat d'abatiment del pròleg inicial, però també a reconèixer “la bella absurditat” de la seva identitat americana i a prendre la decisió de no deixar-se utilitzar o explotar mai més per ningú.

Si hi ha un retret que se li pot fer, a Ralph Ellison, és la vaguetat amb què recrea el període històric i l'abstracció deliberada amb què descriu les lluites ideològiques que surten a la novel·la. En un principi, el fet que tot sigui imprecís, que se'n parli –sense donar-nos-en més detalls– de “la lluita”, o de “la missió”, o de “discursos sobre diversos aspectes de la situació econòmica i política”, ens encomana la desorientació del protagonista, ens fa participar de la sensació de desconcert que el guia, i reforça el caire purament moral i emocional del relat. A partir d'un determinat moment, però, tanta generalitat i tanta imprecisió fan que trobem a faltar la vivacitat que només proporciona la riquesa de detalls d'una realitat ben inventariada. Pel que fa a aquest aspecte, la novel·la d'Ellison es desmarca, sorprenentment, de la novel·lística nord-americana del segle XX, fasciada per la història, amb una propensió obsessiva –genètica nacional puritana– a escrutar la realitat, a deixar-ne constància amb una veracitat i una minuciositat gairebé documentals.

Amb tot, *Un home invisible* és una lectura indispensable. Escrita amb una prosa àgil i impetuosa, i amb passatges d'una plasticitat impressionant –molt bona traducció de Dolores Udina–, fa vibrar i commou i traspasa. ♦♦

Les belles paraules d'un calze amarg

DAMIA ALOU

Hi ha grans novel·les i obres que són gran literatura sense ser grans novel·les. Entre les primeres hi trobem *El gran*

Gatsby, *Khadji-Murat* o *L'estranger*, i entre les segones *Ulisses* o *L'home sense atributs*. Una gran novel·la és com una fletxa: des que surt de l'arc no la perds de vista mai, tot i que de tant en tant la tapi un núvol o passi darrere un arbre o es confongui amb el paisatge. I en el moment en què toca la diana, tot el que ens ha ensenyat pel camí adquireix un sentit, és evident i planer, i la sensació d'experiència estètica emmotlla el que hem après.

El retorn del soldat és una gran novel·la i gran literatura des que surt la fletxa. Aquesta la llança una narradora subtil i esmunyedissa, que viu amb la seva cosina, casada

amb Chris Baldry. Corre l'any 1918. Les dues cosines habiten una preciosa casa de camp, plena de coses boniques, entre un correcte bon gust. Un dia reben la visita d'una dona mal vestida, envellida i pobre. Els diu que el seu nom és Margaret i que ha rebut una carta en què l'informen que el Chris està ferit i ha perdut la memòria. Per què li han escrit a ella i no a la Kitty, la seva dona? Pel que sembla, el Chris ha oblidat tot fet posterior a la breu relació amorosa que mantingué amb la Margaret quinze anys enrere. No recorda la dona, ni res. Per reblar el clau, l'únic desig del Chris quan torna a casa és passejar amb la Margaret, evocar aquell amor: viu amb la Kitty per obligació, enmig d'una relació que es va podrint a poc a poc... a la qual cosa no és aliena la cosina/narradora, que a poc a poc deixa entreveure que el seu interès pel Chris no és només familiar. A partir d'aquí s'estableix

EL RETORN DEL SOLDAT
REBECCA WEST
TRAD. FRANCESC PARCERISAS
VIENA
144 PÀG. / 16,90 €

una lluita pel cos i l'ànima del Chris que es desenvolupa en el passat i en el present, un present que per al Chris és continuació immediata de quinze anys enrere. I cada una de les tres dones l'estira cap a un cantó: la Kitty cap al present, la Margaret cap al passat, i la narradora cap a un present diferent... amb ella. El desenllaç ve de la mà d'un metge al qual fan venir per “guarir” el Chris, un metge que envia uns quants torpedes al *self-restraint* anglès i que acaba fent una apologia de la memòria involuntària proustiana: “Només oblidem el que volem oblidar”.

Rebecca West, pseudònim de Cicely Isabel Fairfield, escriptora, periodista i activista, va néixer el 1892 i va mantenir una relació amb H.G. Wells, casat amb una altra dona aleshores, de qui va tenir un fill. Va escriure *El retorn del soldat* als 26 anys, i tot i que no hagués escrit res més, seria encara recordada per

aquesta novel·la admirable, que avança al ritme invers de la fletxa: primer a poc a poc, mirant al voltant del que rodeja els personatges, deixant-los alenar perquè es mostrin, i accelerant-se a mesura que comencen a interrelacionar-se, fins a arribar a un final d'una contundència explicable en algú que devia sentir un gran fàstic per la hipocresia i la correcció britàniques.

Les seves reflexions sobre l'amor, la mort, l'aflicció, el classisme són tan modernes que avui semblen oblidades, i el seu sentit del tempo dramàtic ens deixa més d'un cop clavats a la cadira. Aquesta novel·la, esplèndidament traduïda per Francesc Parcerisas, és probablement el millor que s'ha publicat en català darrerament i es llegeix amb el plaer que només proporcionen els grans llibres, tot i que ens parli del “calze amarg que cal beure si volem ser plenament humans”. ♦♦